

## **Анотации на материалите по чл.65 от ПРАСПУ**

на публикациите на гл.ас. д-р Антония Георгиева Илиева, представени за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ по: Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление: 3.6 Право (Административно право и административен процес), публикуван в Държавен вестник, бр. 96/ 17.11.2023 г.

### **1. На монографията „Актуални въпроси на договора по закона за обществените поръчки“, изд. Сиела, София, ISBN: 978-954-28-4487-7, 2023 г., научен редактор проф. д-р Веселин Цанков д.ик.н.**

Монографията е посветена на актуалните въпроси свързани с правната същност на договора за обществени поръчки по Закона за обществените поръчки. Като договор, който се сключва в обществен интерес, възмезден договор и с оглед на средствата, които се разходват по него, той държи в по-висока степен отговорни страните по него. Определени промени и изменения на обстановката няма да бъдат съотносими към такъв договор и няма да позволяват неговото изменение в конкретен случай, за разлика от договорите в частното право, в които подобни изменения на обстоятелствата биха били в границите на допустимото.

Основен акцент е поставен върху правните белези на договора за обществена поръчка, които кореспондират пряко с тези на административния договор. Обсъдена е необходимостта от нормативно изясняване от страна на законодателя, което би прекратило правната полемика и неминуемо би подпомогнало в работата, както съдебната система, така и всички субекти упражняващи дейност по Закона за обществените поръчки.

Актуален за настоящия труд е и въпросът за реализирането на отговорност – наказателна, административно-наказателна и/ или имуществена, съгласно действащото законодателство спрямо възложителите, но не и спрямо изпълнителите. Разгледани са хипотезите за въвеждането на административно-наказателна отговорност за изпълнителите по ЗОП за нарушения на същия закон, и в частност при незаконосъобразно изменение на договора за обществена поръчка.

*Глава първа на монографията е посветена на историко-правния анализ на нормативната уредба регулираща обществените поръчки, както и на правната същност и белези на договора за обществена поръчка.*

В §.1 са разгледани норми на първичното и вторично европейско законодателство. В настоящия преглед са посочени Директивите с фундаментално значение за действащата нормативна регулация по ЗОП и към настоящия момент в Република България. В приложното им поле попадат законодателствата на всички държави членки на Европейския съюз в сферата на обществените поръчки и по-специално по отношение на дефинирането на понятието – „договор за обществена поръчка“. Обзорът е с пряко значение за разглежданата правна проблематика относно спецификите на този договор, като спомага да се обективизират ясно – субектите, полето на приложение, предмета и нормативните гаранции, които следва да съобразят договарящите се. Общия преглед на актовете с пряко отношение към обществените поръчки е базиран върху чл. 47, ал. 2, чл. 48 ДЕО, чл. 53, чл. 54 ДФЕС – свобода на установяване на самостоятелно заети лица или дружества, чл. 51 – 55 ДЕО, чл.57 – 62 ДФЕС свободно предлагане на услуги и чл. 95 ДЕО сближаване на законодателствата за вътрешен пазар.

В §.2 са изведени хронологично развитието на правилата, принципите и методиката за регулиране на обществените поръчки, които следват до известна степен динамиката на въвеждане на европейската регулация към края на деветдесетте години на двадесети век и приемането на България като страна членка на Европейския съюз. От съществено значение за националното законодателство в областта на обществените поръчки е наличието на актуални, стабилни и ясно формулирани нормативни текстове, с оглед гарантирането на общите европейски принципи – свободна конкуренция, ограничаване на дискриминацията, свободно придвижване на хора, стоки и услуги в единния европейски пазар и др. Независимо от яснотата, своеобразността на договарянето носи своите особености, които са обсъдени в настоящата монография. Обществените поръчки са единствения задължително и нормативно указан способ, чрез който държавните органи и търговските дружества, чиито представители са възложители по реда на ЗОП, разходват публични средства за осъществяване на нормативно установената им дейност. Основна цел на законодателството регулиращо обществените поръчки е предотвратяването на корупцията или минимизирането ѝ в значителна степен, както и ограничаване на злоупотребата с публични средства. Договорът за обществена поръчка е гаранция за защита на обществения интерес при разходването на публични средства и на средства, които се разходват в обществен интерес (тук се има предвид, средствата които разходват секторните възложители). От гледна точка на периода от време, в който законодателят ни е следвало да се съобрази с основните европейски изисквания при създаването на ефективно и работещо законодателство в сферата на

обществените поръчки, безспорно са полагани усилия за наличие на нормативен стабилитет в правното съдържание на нормите. Направен е обзор за периода 1997 г.- 2016г. във връзка с най-значимите изменения направени в Закона за обществените поръчки.

В §.3 от настоящата глава е направен кратък международен обзор на административно-правната регулация свързана с административния договор и договора за обществена поръчка в правните системи на Германия, Великобритания, Австрия и Италия и Франция. Разгледани са тезисите на редица автори в българската правна доктрина, както и становищата на Върховен административен съд във връзка с правния статут на административния договор. През 2016 г. в Административно-процесуалния кодекс бе въведено понятието за административен договор – чл. 19 а *„В производство пред административните органи страните могат да сключат административен договор по въпроси от значим обществен интерес, когато е предвидено в закон.“* С изменението на чл. 19 а АПК от 2018 г. в сила от 01.01.2019 г., формулировката придоби следния вид: *„В производство пред административните органи страните могат да сключат административен договор по въпроси от значим обществен интерес само когато е предвидено в специален закон.“* Договорът се сключва в писмена форма, представлява двустранно волеизявление, консенсуален, с възмезден характер и от него произтичат съответните права и задължения. Но особено внимание следва да се обърне, на обстоятелството, че той се сключва само в случаите, когато специален закон предвижда това, съгласно редакцията на чл. 19а, ал. 1 АПК. Още преди въвеждането на легалната дефиниция в АПК за административен договор, в Закона за управление на средствата от Европейските структурни и инвестиционни фондове в § 1 от ДР бе поместена първата легална дефиниция за административен договор – *„Административен договор“ е изрично волеизявление на ръководителя на управляващия орган за предоставяне на финансова подкрепа със средства от ЕФСУ, по силата на което и със съгласието на бенефициента се създават за бенефициента права и задължения по изпълнението на одобрения проект. Административният договор се оформя в писмено споразумение между ръководителя на управляващия орган и бенефициента, заместващо издаването на административен акт“.*

Разгледани са становищата на видни учени в сферата на административното право и процес и гражданското право по въпроса за правната природа на договора за обществени поръчки и са направени изводи във връзка с този анализ, допринасящи в

значителна степен за изясняване и аргументиране на авторовата теза застъпена в монографията, че по своята същност този договор е административен.

*Глава втора на монографията е посветена на разликите между договора за обществена поръчка и сходните правни институти.*

Разграничението между договорът по ЗОП и други институти на нормативната уредба на обществените поръчки е необходимо, за да бъдат съобразени и отчитани разликите между тях. За договорът по ЗОП и другите институти на обществените поръчки са установени различни изисквания и различен ред за сключване/включване.

Рамково споразумение е споразумение, сключено между един или повече възложители и един или повече изпълнители с цел да се определят условията на поръчките, които ще се възложат през определен период (чл. 81, ал. 2 ЗОП), докато договорът за обществена поръчка е определен нормативно в § 2, т. 4 ДР ЗОП. Сключеното рамково споразумение представлява инструмент за последващо възлагане на конкретни обществени поръчки през периода на действието му. Безспорен аргумент в тази насока също така е и факта, че разпоредбите за рамковото споразумение (чл. 81 и чл. 82 от ЗОП) са включени в глава десета „Специфични техники и инструменти за възлагане на поръчки“, докато договорът по ЗОП не е обхванат от глава десета ЗОП. Съгласно чл. 1, ал. 2 ЗОП обществената поръчка е предоставянето и получаването на конкретен резултат, вследствие не на рамково споразумение, а на конкретен договор за обществена поръчка.

Динамичната система за покупки, също като рамковото споразумение, е инструмент за последващо възлагане на обществени поръчки, чрез провеждане на ограничена процедура, приключването на която с решение за определяне на изпълнител, ще е основание за сключване на договор за обществена поръчка, за възлагане на една от често осъществявани поръчки от Възложителя.

Квалификационните системи имат за цел да установят стопански субекти, отговарящи на поставените изисквания само по предварителния подбор, измежду които стопански субекти, впоследствие ще се определи изпълнител за всяка конкретна обществена поръчка, възлагана по квалификационната система. Тя е инструмент за последващо възлагане на договори за обществени поръчки. чрез самата КвС не се и не могат да се възложат обществени поръчки. Договорът за обществена поръчка е приложим, и то при една и съща нормативна уредба за всички обществени поръчки както

за публични, така и за секторни възложители. Докато Квалификационната система е допустимо да бъде създавана и използвана само от секторни възложители.

Договорът за подизпълнение се сключва обикновено между субекти на частното право, за разлика от договора за обществена поръчка, при който страната, възлагаща дейностите е административен орган или лице, действащо като административен орган или друг орган на държавната власт. Възложителят никога не е страна по договора за подизпълнение. Той не се сключва по реда на ЗОП, освен в случаи на възлагане на обществени поръчки в областите отбрана и сигурност. Нито ЗОП, нито правилника за прилагането му уреждат или изискват минимално съдържание на договорите за подизпълнение (за разлика от договора за обществена поръчка). Гаранциите по ЗОП се отнасят само към самия договор за обществена поръчка, никога към договор за подизпълнение.

Един от основните отличителни белега между частноправните договори (облигационни и търговски) и договора за обществена поръчка по ЗОП е свързан със страните по правоотношението. При частноправните договори страните са равнопоставени, сключват договор при постигане на взаимно съгласие по отношение на договора. Обратно, при договора по ЗОП, страните не са равнопоставени. Възложителят е в доминантно положение, определя сам и по свое усмотрение клаузите на договора, без да е длъжен да се съобразява със съображения/искания или персонални възможности на насрещната страна. Договорът по ЗОП е винаги двустранен, докато сред договорите в частното право са допустими едностранни договори. Целта на договора за обществена поръчка е охрана, защита, осигуряване на интерес на обществото, докато при договорите в частното право, целта е стопанска, т.е. реализиране на печалба или друг резултат, в полза само на едната или двете страни по сделката или в полза само на страните по съответния договор при многостранните договори. Договорите на частното право нямат за цел, не са с предмет осигуряване на обществен, а на частен, личен, интерес.

На следващо място, разгледани са и съществените разлики между вътрешната сделка, за която не се прилага ред, установен в ЗОП и договора за обществена поръчка. При последния е допустимо свободното ползване от изпълнителя на трети лица и подизпълнители за изпълнение на договора, както и формиране на неперсонифицирани обединения (група от икономически оператори ) за изпълнение на договор по ЗОП. Докато, при вътрешната сделка, ползването на трети лица и/или подизпълнители(които не са свързани с възложителя предприятия), както и формиране на обединения за

изпълнение на вътрешна сделка, е абсолютно недопустимо, изключено. Когато свързаното предприятие използва друго лице за или при изпълнението на възложената обществена поръчка, се стига до възлагане на част/и от обществена поръчка на лица, извън свързаното предприятие. Лица, за които, по реда на ЗОП, ще се наложи да се явят като кандидати или участници по процедура или по способ за възлагане. Да участват в състезателен процес за възлагане на обществена поръчка, защото не са свързани с възложителя предприятия, съответно, изключенията по чл. 14 и по чл. 15 ЗОП няма да са приложими за тях. Тоест, при възлагане на обществена поръчка на свързано предприятие, което използва трети лица, или подизпълнители или лица, с които формира обединения, когато тези външни лица не са свързани предприятия с възложителя, се постига заобикаляне на закона, водещо до нищожност на договореностите между свързаното предприятие и другите, външни икономически оператори.

В настоящата глава са разгледани и разликите между договора за обществена поръчка и споразумението пред административните органи по чл. 20 АПК. Съществени са разликите между двата института – договор по ЗОП нито обезсилва, нито замества административния акт, напротив. Административният акт, е условие за сключването на договора по ЗОП. Съгласно чл. 20, ал. 8 АПК за недействителността на споразумението се прилагат и разпоредбите за недействителност на договорите по Закона за задълженията и договорите, а при договорът по ЗОП, както се споменава в следващите глави, основанията за унищожение (като една от двете форми на недействителност) по закона за задълженията и договорите, са неприложими. при договорът по ЗОП задължително се урежда разходването на парични средства, за разлика от споразумението по АПК.

***Глава трета от настоящата монография се отнася до правните специфики в съдържанието на договора за обществена поръчка.***

В настоящата глава са обсъдени трудността при изготвянето на проект на договор по ЗОП, които често пъти произлизат от обстоятелството, че той по наше мнение е проект на административен договор. Страните по него не са равнопоставени. Насочен е към изключително специфична цел – осигуряване/охрана на обществения интерес. От тук следва извода, че още при изготвяне на проекта на договор, в него трябва изчерпателно да са установени всички клаузи по изпълнението, всички права и всички задължения на страните, всички срокове за изпълнение, всички гаранционни срокове и т.н. Тоест проектът на договор по ЗОП, който се изготвя, като правна конструкция трябва да е

всеобхватен. За Възложите съществува необходимостта да предвидят всички обстоятелства, които ще настъпят или могат да настъпят. Изменението на такъв договор по свободната воля и по взаимното съгласие на страните е винаги изключено-допустимостта на изменение на договора по взаимно съгласие на страните по него по чл. 20а ЗЗД е неприложима към договорът, сключван по реда и при условията на ЗОП. Изменение на договор за обществена поръчка е допустимо, само на основанията по чл. 116, ал. 1 ЗОП или на основание изрична разпоредба на същия или друг нормативен акт. Разгледана е възможността по член 117а ЗОП (в сила от 05.08.2022 г.), с която се въведе ново основание за изменение – за преодоляване последици от инфлацията, чрез увеличение на цените по договор за обществена поръчка по методика, приета от Министерския съвет на Република България. Това ново основание предвижда единствено и само увеличение на цените по такъв договор, но не и друга възможност за изменение.

Разгледани са и особените хипотези за изменение на договора по ЗОП. Когато е налице забава в изпълнението към датата на настъпване на първото по време от събитията по ЗМДВИПОРНС, незаконосъобразно би било изменението, с което се удължава срокът за изпълнение, като тук няма да бъде приложим института на стопанската непоносимост.

Към настоящия момент от нормативна гледна точка се очертава необходимостта от точна, изчерпателна, всеобхватна юридическа конструкция на договора за обществена поръчка. Още в проекта на договор се налага въвеждането на ясни и конкретни клаузи, уреждащи изцяло изпълнението и неговото приемане, отговорност за неизпълнение и всички други елементи по изискуемия резултат. Направено е групиране на клаузите формиращи проекта на договора, с цел по-ясно онагледяване и анализиране на структурата му.

✓ **Задължителни** – такива биха били клаузите, които ще се изискват с нормативен акт. Същите следва да бъдат нормативно формулирани от законодателя, за да придобият необходимата правна легитимация и да станат част от задължителните реквизити на договора.

✓ **Задължителни за конкретния случай** – задължителни с оглед обекта и предмета на обществената поръчка, или с оглед на други обстоятелства, във връзка с искания резултат.

✓ **Винаги задължителни.**

Разгледани са детайлно и видовете и форми на гаранции - гаранция за изпълнение и гаранция за авансово предоставени средства.

***Глава четвърта от настоящата монография разглежда извънредните събития и влиянието им върху договора за обществена поръчка.***

Пандемията от Ковид-19, настъпи на територията на Република България внезапно и постави на изпитание ръководните и правни механизми на държавното управление, за ограничаване на последиците от нея, както в икономически, така и в социално-обществен аспект. От това извънредно събитие пряко беше засегнато и правното поле на Закона за обществените поръчки. Приет беше *Закон за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г.* (ЗМДВИПОРНС) с разпоредби, относно управлението на цикъла на обществените поръчки. Приета беше и нова хипотеза на общо приложимите за всички възложители изключения от обхвата на ЗОП – чл. 13, ал. 1, т. 21 от този закон. За разлика от икономическите последици, в правен аспект пандемията безспорно се определи като извънредно събитие. Но държавите членки на Европейския съюз, включително Република България, не признаха пандемията за непреодолима сила. Законодателя ясно е изразил позицията си само да признае наличието на извънредно събития, като предоставя правото на Изпълнителите на обществени поръчки да поискат и при преценка на обстоятелствата, Възложителите в условията на оперативната си самостоятелност да преценят дали да се съгласят на удължаване на срока или сроковете за изпълнение. При непреодолимата сила, нормативните възможности са спиране или прекратяване на договора, според конкретните условия по чл. 306 ТЗ. Но ако същевременно се иска удължаване на срока, подобна хипотеза не би била възможна, защото закона не я предвижда при непреодолима сила.

На следващо място, не са малко случаите, в които позовавайки се на пандемията се правят искания от страна на изпълнители на обществени поръчки, пред възложителите, за прекратяване на договори за обществени поръчки, за удължаване на срокове за изпълнение или за спирането на такива срокове. Мотивите за тези искания най-често бяха непреодолима сила, или стопанска непоносимост. За разлика от непреодолимата сила, стопанска непоносимост може да бъде установена само от съд, с влязло в сила решение. Тук следва да се има предвид, че съдът може да не прекрати договора, а само да го измени изцяло или в отделни негови части. Прекратяване, спиране,



или друго изменение на договор за обществена поръчка, на основание стопанска непоносимост е недопустимо и незаконосъобразно.

В настоящата глава са разгледани и последиците от настъпилите извънредни събития през 2022 г. със започване на военния конфликт в Украйна и безпрецедентната инфлация, която настъпи у нас като последица от войната. С нововъведения в чл. 5к от Регламент (ЕС) № 833/2014 г. относно ограничителните мерки с оглед на действията на Русия, дестабилизиращи положението в Украйна (Регламент (ЕС) № 833/2014 г.), се нареди, императивно, на държавите членки на ЕС, изискването да се прекъснат всякакви търговски/икономически отношения по отношение на лица, стоки, суровини и материали, произвеждани или внасяни от Русия за изпълнение на обществени поръчки. Прекратяването на възможностите за внос и за използване на стоки, материали, суровини и съоръжения от Украйна и от Русия, наложи ориентирание към други пазари, с по-високи цени и/или с по-високи разходи за транспорт на стоки, материали, суровини и съоръжения. Тези две обстоятелства, наред с безпрецедентната инфлация в Република България, повишиха разходите по изпълнението на сключените и действащи договори за обществени поръчки, като повишението е в тежест на изпълнителите. В отговор на тези ново настъпили обстоятелства, МС с Постановление № 290 от 27.09.2022 г. прие Методика за изменение на цената на договор за обществена поръчка в резултат на инфлация, първоначално уреждаща възможност за увеличение на цените по договори за обществени поръчки и рамкови споразумения за строителство, а впоследствие и договорите за обществени поръчки и рамкови споразумения за доставки на стоки.

Засегнати са и хипотезите за недействителността на договорите уредени в чл. 26 – чл. 35 ЗЗД. Законът е приложим и за договорите за обществени поръчки, но само субсидиарно, и само за неуредените от ЗОП случаи.

***Глава пета от настоящата монография разглежда изпирането на пари чрез договора за обществена поръчка при използването на непрехвърляем капацитет на трети лица и подизпълнители.***

Практически възможните хипотези да се изпират пари чрез договор за обществена поръчка са реални, те не са само теоретична постановка, а напротив. Изпиране на пари чрез договори за обществени поръчки в Република България или в друга държава членка на ЕС е възможно, посредством действащата нормативна уредба, отнасяща се до третите лица и подизпълнителите при обществените поръчки. Настоящата регулация у нас и в

ЕС допуска тези лица да предоставят свой непрехвърлим капацитет и непрехвърлим ресурс на кандидати и участници. За да е в състояние даден икономически оператор да изпълни намерението си да изпере пари чрез договор за обществена поръчка, той трябва да подаде оферта и документи към нея. Да не бъде отстранен от участие и да участва в класирането, след влизане в сила на което, ще сключи договор за обществена поръчка. При поставяне на критерий за подбор (изисквания за допустимост) които икономически оператор, не може да изпълни, същия има право да прибегне до използване (нормативната уредба го позволява) на подизпълнители/трети лица, за да изпълни критериите за подбор, включително да използва такива лица, по отношение на изисквания за допустимост, представляващи непрехвърлим капацитет/ресурс, който непрехвърлим капацитет/ресурс представлява нормативното противоречие между националното законодателство и Директивите, които са имплементирани в него. Чрез допускането да се доказва изпълнение на критерии за подбор чрез използване капацитет на други субекти, когато този капацитет е непрехвърлим по естеството си, освен че (както ще изясним по-надолу) се дава възможност за изпиране на пари, се нарушава и принципът на ЗОП на свободна конкуренция и на равенство между кандидати и участници по обществена поръчка, както и принципът на силно конкурентна социална пазарна икономика по чл. 3, параграф 3 от Договора за Европейския Съюз. Лицата, целящи да изперат пари чрез пазара на обществени поръчки, обикновено правят това при минимални разходи (загуби), вследствие процесите за изпирането на пари, като заради това използват така наречените „кухи“ дружества (без реализиран оборот или с реализиран такъв, но в минимални, незначителни размери, без персонал, без внедряване на системи по стандарти и други). Тези кухи дружества, опериращи единствено за целта – изпиране на имущество, придобито от престъпна дейност, не биха били допуснати до класиране (съответно, до определяне на изпълнител и сключване на договор за обществена поръчка), в случаите, когато са поставени критерии за подбор (изисквания за допустимост), които изискват собствен/непрехвърлим капацитет на кандидат/участник и законодателството не позволява използване на други лица за доказване съответствие с тези изисквания за допустимост. Изключването на тези възможности и от националното и от наднационалното законодателство би било значителна преграда, за навлизането на лица на пазара на обществени поръчки, целящи изпиране на пари.

***Основни приносни моменти в монографията:***

-Направен е аргументиран анализ на договора за обществена поръчка, въз основа на които ясно се очертаха белезите на административен договор. Релевантно би било Закона за обществени поръчки, като специален закон, да го предвиди изрично, за да се достигне и синхронизирането му с чл.19а АПК.

-Изследван е нормативния опит на страни, като Германия, Франция, Италия, Великобритания във връзка с нормативната регламентация, която е утвърдена по въпросите на административния договор и договора за обществена поръчка.

-Исторически и хронологично са проследени и изведени актовете от първичното и вторично европейско законодателство в изпълнение на които е приет и изменян през годините Закона за обществените поръчки, с цел синхронизация на нормите.

-Разгледан бе и съществуващия нормативен дисбаланс при реализирането на отговорността - наказателна, административно-наказателна и/или имуществена, съгласно действащото законодателство спрямо възложителите, но не и спрямо изпълнителите.

-Обстойно бе разгледано и изключването на Възложителите на обществени поръчки от кръга на задължените субекти за оценка на риска от изпиране на пари и за изследване произхода на средствата на съответния икономически оператор, преди сключването на договор за обществена поръчка.

- Обсъден е и въпросът касаещ нищожността на договора за обществена поръчка. Както ЗОП, така и ЗЗД уреждат кръга лица, които могат да искат унищожаване. Позоваването на нищожност при договорите по ЗОП обаче не е аналогична. Прогласяването ѝ може да иска всяко лице, включително страна по договор за обществена поръчка. Ако изпълнителят по такъв договор бъде недобросъвестен, при неизпълнение по негова вина или по причина за която той отговаря, същият може да предяви иск за прогласяване нищожността на сключеният от него договор по ЗОП. Ако договорът бъде прогласен за нищожен, Изпълнителят няма да носи последиците от недобросъвестното/виновно поведение по такъв договор.

-Анализиран е и въпросът за включването в обхвата на ЗОП, на законните представители на лечебните заведения по чл. 36 – 37 от Закона за лечебните заведения, които, към настоящия момент не са възложители по Закона за обществените поръчки.

- De lege ferenda са направени редица предложения и препоръки за изменения на националното законодателство и включването на нови текстове, отнасящи се до договора за обществена поръчка, касаещи преграждането на възможностите за реализиране на злоупотреби, престъпни практики и заобикаляне на закона посредством сключването на договори за обществени поръчки.

**Резюме на статията: „Някои актуални проблеми по прилагането на Закона за обществените поръчки“. Е-сп.- Studia Iurist, бр.2, 2016 г., с.1-7. ISSN 2367-5314.**

С приемането на Закон за обществените поръчки през месец април 2016 г., законодателят постави началото на привидно по-обоснована и прозрачна методика за възлагане на тържни процедури от страна на публичните и секторните възложители. Макар и променен по същество, новият закон не уреди в пълнота натрупаните пороци и създадените лоши практики, които се обособиха в периода на съществуване на отменения ЗОП. Натрупаната практика по предходния Закон за обществени поръчки (отм.) послужи до известна степен на законодателя като добър фундамент относно адаптирането на новите текстове. Вместо да предложи на икономическите оператори-възложители на обществени поръчки една по-облекчена и ясна методика за възлагане, той създаде не малко на брой проблеми по отношение на прилагането и тълкуването на актуализираните процедури по възлагане. Настоящото проучване анализира ефективността по прилагането на ЗОП във връзка с утвърдените нови методики.

**Резюме на статията: „Проблеми на болниците при прилагане на новия закон за обществените поръчки“. Сп. Здравна политика и мениджмънт, том.17, бр. 4 2017 г. ISSN 1313-4981.**

Анализът разглежда приложението на някои разпоредби от новия Закон за обществените поръчки в лечебните заведения за болнична помощ, които са възложители по смисъла на ЗОП. По-специално са открити конкретните проблеми по закупуването на медицински изделия и лекарствени продукти и реалните потребности в здравеопазването в Република България. Разгледани са особеностите при сключване на договори за обществени поръчки.

**Резюме на статията: „Оперативната самостоятелност, като елемент на административния контрол упражняван в здравеопазването“. Сборник-“Актуални**

**проблеми на правното регулиране на бизнеса“, Издателски комплекс УНСС, София, 2019, с.83-91, ISBN 978-619-232-191-8.**

По своята правна същност прилагането на административния контрол е от съществено значение за законосъобразното функциониране на здравеопазването на всичките му нива – болнична и доболнична помощ, спешна помощ, лекарствоснабдяване и др. Предвид спецификата на дейността, която се упражнява в структурата, правния ред установен от законодателя в законовите и подзаконовни нормативни актове относно алгоритмите за лечение и диагностика, следва да бъде прилаган в изискуемия и правно допустим обем и според конкретиката на всеки медицински случай. При проявени отклонения от общото предписание на правната норма относно диагностиката и лечението или настъпването на вредносни последици за живота и здравето на пациента, се проявяват елементите на дискреционната власт, които представляват съществена част от състава на административния контрол.

**Резюме на статията „Legal regime of the actions of the control authorities on relation to environmental protection of the population of the Health Act of the Republic of Bulgaria. ECOLOGIA BALKANICA, International Scientific Research Journal of Ecology“, vol.11, issue1, June 2019г., pp. 243-249, online ISSN: 1313-9940.**

От правна гледна точка въпросите, свързани с опазването на околната среда на население предизвика правни дискусии сред практикуващите юристи през последното десетилетие. Тази проблематика засяга редица аспекти на държавното управление - нормативна база, контролни органи, ниво на ефективност на осъществявания контрол, европейски стандарти и директиви и др. Целта на текущия систематичен преглед е да се провери степента на практическа полезност на настоящата регулация рамка в областта на екологичното законодателство, да се анализират добрите европейски практики и да се направи преглед в детайли на контролната дейност на специализираните административни органи, за посочване на пропуските в рамките на екологичното законодателство и да се направят съответните предложения за оптимизация.

Разгледаната в статията проблематика е актуална във връзка със съвременните европейски тенденции в областта на опазването на околната среда и въздействието им върху човешкото здраве.

**Резюме на статията „Ethical and Legal Aspects of Medical Screening for Early Diagnosis of Diseases. Prevention and prophylaxis“. Folia medica, vol. 6ti Issue 3, 2019. pp. 451-457, e-ISSN-:1314-2143.**

Основните приоритети на провежданите здравни политики в Република България са пряко насочени към запазване и подобряване на здравето на населението, осигуряване на равен достъп на пациентите до модерно и ефективно здравеопазване, бързина и качество, в съответствие с нормативните изисквания на предлаганата здравна услуга. В този смисъл фокусът на тези здравни политики е да се приоритизират превенция и профилактика на ранна диагностика на заболявания. Много по-разумно е да се предотврати заболяването или да се лекува навреме отколкото да се забави лечението, докато патологичните процеси не се развият в тежки или необратими усложнения. Целта на този систематичен преглед е да се проучи ефективността на съществуващите правни актове, уреждащи прилагането на здравната политика на МЗ в областта на промоцията и профилактиката на здравето.

Друга цел е да се локализируют регулаторните пропуски и да се направят подходящи предложения за оптимизация на нормативната уредба. Направен е систематичен преглед на съществуващата регулаторна рамка (законово и подзаконово законодателство, съдебна практика, европейска практика), които касаят общественото здраве. От направения анализ са изведени предложения за оптимизиране на съществуващата правна рамка в сектора на здравеопазването. Предложенията са направени въз основа на резултатите от анализа на световните тенденции по отношение на методиката за държавно финансиране на медицински прегледи за ранна диагностика на заболявания.

**Резюме на статията: „The Current Environmental Law on Medical Waste and its Impact as Hazardous Pollutant – A Short Review“. ECOLOGIA BALKANICA, International Scientific Research Journal of Ecology, Vol. 12, Issue 2, December 2020, pp. 219-233, online ISSN: 1313-9940.**

За да гарантира на обществото безопасна жизнена среда, всяка държава регламентира правила и нормативни процедури за тяхното прилагане, в съответствие с установените международни екологични стандарти. По своята същност предметното им съдържание обхваща широк спектър от човешки дейности, чийто вторичен резултат е генерирането на битови, медицински и производствени отпадъци. С оглед на този преглед са разгледани приложимите национални и европейски актове, регулиращи съхранението, транспортирането, обезвреждането и изгарянето на медицински отпадъци. Подобен

регулаторен анализ подпомогна законодателя при модернизирането на националната правна рамка, в съответствие със съществуващите добри екологични практики в Европейския съюз.

**Резюме на статията:** „Оптимизиране на държавния контрол при лекарствоснабдяването в Република България в условията на пандемия“. Сп. *Обща медицина*, том XXIII, бр.2, 2021г, pp. 55-64, ISSN 1311-1817.

Целта на лекарствената политика е да се гарантира ефикасни, качествени, безопасни, основни лекарства и да се осигури тяхното правилно използване и достъпност за обществото (WHO, National drug policy). Провежданата лекарствена политика в Република България, съгласно Закона за лекарствените продукти в хуманната медицина е част от Националната здравна стратегия на страната и безспорно е един от елементите, които имат стратегическо влияние върху общественото здраве (Национална здравна стратегия 2020). От 1965 година на Европейско ниво протичат процеси на хармонизиране на лекарствените политики на държавите членки, посредством единно лекарствено законодателство.

Статията прави обзор на приложимите европейски и национални нормативни актове в сферата на лекарство-снабдяването, разглежда принципът за разходване на публични средства и средства разходвани в обществен интерес, анализира институционалния контрол на национално ниво, както и извежда препоръки за оптимизация, на база направения анализ в условията на пандемична обстановка.

Проведен е законодателен анализ на развитието на европейското и българско фармацевтично законодателство и основните изисквания за подобряване на достъпа на населението до лекарствени продукти.

Резултатите показват, че независимо от дългосрочното хармонизиране на законодателството по отношение на качеството, ефикасността и безопасността на лекарствата, този процес не е идентичен по отношение на достъпността и заплащането от публични фондове, което създава неравноправен достъп на населението до лекарства в държавите членки. В условията на пандемия този проблем е още по осезаем и различията в лекарствения достъп се засилват.

Необходими са единна здравна стратегия на ниво ЕС, за да се подобри достъпа на европейското население до жизненоважни лекарствени продукти.

**Резюме на статията: „Правни способности за защита на правата на пациентите в Република България. Сборник с научни доклади от Юбилейна международна научна конференция на тема: “Приложение на Конституционните принципи в публичното и частното право“, ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий“, ISBN 978-619-208-118-8.**

Статията разглежда някои от основните конституционни принципи свързани със зачитане и опазване достойнството и правата на човека през призмата на здравеопазването. От една страна, правата на човека се разглеждат в непосредствена връзка със способите за тяхната защита. От друга, държавата, като основен властови субект, гарантира реализирането на правата посредством юридически механизми, намиращи израз в административното, наказателното и гражданското право. В настоящата статия са изяснени правните възможности за съдебна защита на нарушените пациентски права.

**Резюме на статията: „Кратък исторически преглед на правата на пациентите в рамките на Европейския съюз“. Научни трудове на Съюза на учените“, том XX, с.25-28. Серия Г. Медицина, фармация и дентална медицина. Пловдив, 2017. ISSN 2534-9392.**

В съвременното общество съществува понятието „права на пациента“. В този смисъл се поставя въпроса необходимо ли е да се направи разграничение на това понятие от легалните дефиниции регламентирани по отношение на човешките права, или би могло да се постави знак за равенство между двата статута? От тук възниква въпроса, ако не съществува реално разграничение между тях, тогава би ли могло да се приложи една унифицирана правна уредба и по отношение на правата на пациента и по отношение на човешките права? Отговора тук е еднозначен. Това са два самостоятелни правни статута, които изхождат от един обект, но се проявяват при различни житейски ситуации. В статията е направен подробен анализ на международните актове свързани с правата на човека и с правата на пациента. Направени са изводи относно поетапното изоставяне на патерналистичния модел в медицината и поетапното преминаване към модела на сътрудничество между медицинските лица и пациентите при предоставяне на здравната грижа.

**Резюме на статията: „Ведомствен и съсловен контрол на медицинската дейност в Република България“. Сборник доклади от годишна университетска научна конференция – том 5 на НВУ „Васил Левски“. Издателски комплекс, 2016, Научно направление- „Социални, стопански и правни науки“, с.153-159, ISSN 1314-1937.**



В държавната политика на България въпросите свързани с контрола са централни при планирането и изпълнението на здравната стратегия в сектора на здравните услуги. През последните 10-15 години в общественото пространство се наблюдават неприемливи медицински практики, свързани с качеството на медицинските услуги, отчитане и заплащане на не извършени медицински дейности, отказ за провеждане на лечение и корупция, които по своята същност представляват съществени нарушения на здравното законодателство и поставят под въпрос мястото, ролята и „инструментариума“ на обществения и професионалния контрол упражняван върху медицинската дейност в Република България. Изложението цели да очертае всички правни колизии регистрирани във връзка с оказването на медицинска помощ на пациентите.

**Резюме на статията: „Правен режим по оспорването на актове по административен ред. Сборник доклади от годишна университетска научна конференция НВУ „Васил Левски“ том 6, Научно направление „Социални, стопански и правни науки“ Издателски комплекс, 2017г., с.47-53, ISSN 1314-1937.**

Предоставените от Административно-процесуалния кодекс регулаторни възможности за оспорване на административните актове представляват правна гаранция, която позволява да бъдат защитени законните интереси на гражданите и организациите. Формите на защита в административното и съдебното производство са израз на демократичност и достъпност на българската съдебна система при съмнения за незаконосъобразност или нецелесъобразност на актовете на административните органи. В доклада са разгледани най-честите нарушения на основанията за законосъобразност на административните актове и правните последици, които възникват за субектите към които са адресирани.

**Резюме на статията: Правни аспекти при избора на метод за лечение в хирургията. Сборник доклади- „Усложнения на конвенционалната, лапароскопската и роботизираната хирургия. Експертиза при хирургични случаи, достигащи до съдебната практика“, МУ- Плевен, изд. Издателски център МУ-Плевен. с.389-395, ISBN 978-954-756-209-3.**

Мини-инвазивната хирургия, като иновативен метод за осъществяване на хирургична дейност, е често предпочитана възможност за лечение на пациентите от страна на медицинските специалисти, практикуващи хирургия. На практика лапароскопската и торакоскопската хирургия все по-категорично заместват конвенционалната хирургия. В статията е направен анализ на актуалната правна уредба на хирургичната дейност в Република България, включително и правилата за придобиване на квалификация за

извършване на оперативни интервенции с лапароскопска и роботизирана техника. Възможността за избор на новите хирургични методи, които могат да бъдат приложени спрямо определени оперативни интервенции, изисква законодателят да въведе ясна и конкретна правна уредба по отношение на придобиване на квалификация за работа с тези методи, както и ясни правила за избора на конвенционален или иновативен метод при дадено оперативно разрешение. Този нормотворчески подход е изключително необходим, за да бъдат защитени адекватно правата на медицинските специалисти и пациентите, и да се препятства допускането на лекарски грешки поради възможността за проява на излишна хирургична „самонадеяност“ и демонстриране на технически възможности в случаи, когато това е неуместно.

**Резюме на статията: “Правни принципи в здравеопазването в Република България”. Сборник Научни четения на тема: „Правни норми и правни принципи“, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2017, ISBN: 978-954-07-4321-9.**

Статията разглежда правните принципи и норми в здравеопазването, като част от действащото право на Република България и целят да регулират обществените отношения в системата на здравеопазването, чрез създаване на задължителни правила за поведение за субектите вземащи участие в нея. Тези правила намират израз в приетите нормативни актове, които очертават правата, задълженията и отговорностите в обществото и решават отделни въпроси на държавното управление в сферата на здравеопазването. В правното регулиране на здравеопазването са включени нормативно утвърдените /законови и подзаконови актове/ и вътрешно съсловни етични актове /етични кодекси/. Многообразието от актове произлиза от специфичното естество на дейността, която упражняват медицинските специалисти- от една страна тя е определяна, като благоприятна, но от друга, като високо рискова.

**Резюме на статията: „Правен режим на донорството на генетичен материал в медицински асистираната репродукция“. Е-сп - Studia Iurist, Бр.1/2017г., ISSN 2367-5314.**

Статията разглежда въпросите свързани с медицински асистираната репродукция. Значимостта на тематиката е допълнително подсилена от прогресивно нарастващия брой на партньорски двойки с проблеми в детеродната функция. Това обстоятелство налага необходимостта от усъвършенстване и непрестанно модернизиране на утвърдените

методи и техники за изкуствено осеменяване, ин витро фертилизация, криопрезервация и др. Модерните медицинските методи за прилагане на асистираната репродукция, които практически се утвърждават в последните години, не могат да съществуват самостоятелно, ако едновременно с тях не се развива и правна уредба, регулираща дейността. Внимание трябва да бъде обърнато и на развиващата се международна правна уредба в областта на медицински асистираната репродукция и въпросите свързани с нея. Утвърдените добри правни практики в международните законодателства на страните членки на Европейския съюз, биха могли да допълнят успешно националната ни правна уредба.

**Резюме на статията:**“ Кратък преглед на правната регламентация свързана с правата на пациента. Сборник-„Научни трудове на Съюза на учените“, том XX, Пловдив, 2017, ISSN 2534-9392.

Статията разглежда съществуващите юридически гаранции по отношение на зачитането на правата на пациентите и осигуряване на тяхната безопасност при извършване на диагностично-лечебна дейност. Разгледана е международната практика по този въпрос и са изведени предложения за преодоляване на нормативните празнини съществуващи в уредба в Република България.

**Резюме на статията:** „Някои неотложни промени в нормативната уредба в здравеопазването“. Сборник доклади от Юбилейна научна конференция 2016, организирана по повод 25 години ЮФ на УНСС. Т. II. Публично право. Икономика. София: Издателски комплекс – УНСС, 2017, ISBN:978-954-644-992-4.

Статията проследява направените актуализации в Приложение 1 от Националния рамков договор към 2016г. В нея се прави оценка на регулаторната правна рамка, нейната достатъчност, релевантност, както и необходимостта от спешни промени с цел решаване на основни проблеми в здравеопазването и прекратяването на често срещани порочни практики. Предложени са бързи нормативни способи за решаването на основни проблеми в лечебните заведения.

**Резюме на статията:** Право на достъп на пациента до лична медицинска информация. Научен сборник „Правото-Традиции и перспективи“, изд.Сиела Норма АД, 2018, ISSN 978-954-28-2625-5.

Въпросите свързани с достъпът до лична медицинска информация са обект на засилени правни и обществени дебати. Тази дискуссионност на тематиката, доведе до частична законодателна промяна през 2009 г. в Закона за Здравето, с която се въведе разпоредба,

гарантираща правото на пациента на достъп до лични медицински данни. Актуалността на тематиката е безспорна и поставя редица въпроси, на които беше направен опит, чрез продължилата повече от десетилетие здравна реформа да се отговори, но практиката показва, че и към момента ясна и пълна регламентация липсва. Положените законодателни и експертни усилия до настоящия момент са пряко насочена към създаването на бърз достъп до персоналната здравна информация на конкретния пациент при нужда, но и до гарантиране на сигурността ѝ.

**Резюме на статията: „Правни и морално-етични аспекти на медицинската дейност в Република България“. Сборник научни четения на тема: “Право и граници“, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, ISBN: 978-954-07-4543-5.**

Необходимостта от легално валидиране на съществуващите морално-етичните принципи свързани с упражняването на медицинската дейност, предизвиква редица дискуссионни въпроси в правната теория. С развитието на обществените отношения се развиват и основните елементи на етиката в тази сфера- автономността на пациента, добрата лекарска практика, стремежът да не се причиняват увреждания на пациента по време на лечението и справедливост при използването на финансовия ресурс в здравеопазването. От правна гледна точка интерес представлява паралелното изучаване на действащото законодателство в сферата на здравеопазването и етичните принципи. Особено внимание е обърнато на липсата на правна връзка между морално-етичните норми и законодателството, в приложното поле, на които попадат и медицинските деликти.

**Резюме на статията: Проблеми при здравното обслужване на пациентите в рамките на Европейския съюз. Е-сп - Studia Iurist, Бр.2/2018г., ISSN 2367-5314.**

Статията разглежда правните проблеми, които възникват за пациентите потърсили медицински грижи в рамките на Европейския съюз, международните спогодби за сътрудничество между страните членки, както и разликите във вътрешните законодателства свързани с регулацията на сектора „Здравеопазване“.

**Резюме на статията: Правни проблеми на спешната помощ в Република България. Сборник- Научни четения. Посветени на 140- годишнината от приемането на Търновската конституция. изд. Сиела Норма АД, 2019, ISBN 978-954-28-3043-6.**

В съвременното общество, концепцията за здравеопазване е приоритетно основана на медико-диагностичните практики, които са ориентирани предимно към превенция и профилактика на здравето на населението. Подобна приоритетност е логична, с оглед

натрупания практически и законодателен опит, в периода на реформиране на здравната система. Крайното остойностяване на всяка медицинска интервенция извършена на пациента е пряко свързана и с неговото моментно здравно състояние. В този смисъл, в последните години, като най-проблемно звено в структурата на здравеопазването се оформи спешната медицинска помощ. Статията анализира и обобщава практическите и правни проблеми, формирани в сферата на здравеопазването при оказване на спешна медицинска помощ.

**Резюме на статията: Някои правни проблеми на алтернативната медицина, като неконвенционално средство за допълващо лечение. Сборник-„Правен режим на пчеларството и свързаните дейности, УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, ISBN 978-619-202-406-2.**

Статията разглежда разграничителните правни критерии свързани с конвенционалните методи за лечение, неконвенционалните методи и алтернативната медицина. Реална е опасността, поради несъвършена правна уредба, нерегламентираните практики, свързани с комплементарна медицина и алтернативната медицина-традиционна/народна медицина, ароматерапия, акупунктура, акупресура, рефлексология, хиропрактика, клетъчна терапия и др. да окажат неблагоприятно влияние върху човешкото здраве, което в определени случаи би могло да завърши с летален край. Разглеждайки алтернативните способности за лечение, през призмата на действащата нормативна уредба, на преден план се извеждат редица дискуссионни проблеми на материята, за които се предлагат релевантни законодателни решения.

**Резюме на статията: Административноправни аспекти на механизма за въвеждане на противоепидемични мерки при заразни болести. Сборник- „Пролетни правни дни 2020“, том 2, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, ISBN 978-619-202-724-7.**

Статията разглежда дискуссионните въпроси свързани с появата на нови патогенни заболявания, които по своята същност са непознати за медицинската наука. Освен от здравна гледна точка те представляват интерес за правната наука с оглед на механизмите за въвеждане на противоепидемични мерки, които следва да бъдат нормативно и практически приложени от компетентните административни органи. В статията се засягат всички регистрирани слабости в дейността на органите при упражняване на своите компетенции по повод на разглежданата проблематика.

**Резюме на статията: Правни проблеми на доболничната помощ в контекста на пандемията от Covid-19“. Сборник с доклади от научна конференция с**

**международно участие - „Основни права и медицинско право“, София, 2021, ISBN 978-954-9583-38-0.**

В статията се разглеждат последствията от пандемията от Covid-19 спрямо здравната система у нас. На преден план са изведени въпросите свързани с недофинансирането на системата, липсата на медицинска обезпеченост от специалисти в болничната и доболнична помощ, както и механизмите за овладяване на разпространението на заразата през призмата на нормотворчеството. Направен е обзор на основни подзаконовни нормативни актове, които в хода на прилагането им бяха отменени на формално основание от Върховен административен съд.

**Резюме на статията: Пандемията - Covid 19. Съпоставката на данните с други познати на човечеството епидемии през XX в. Общ преглед на медицинските, психологични и социални последици върху общественото здраве. Списание - Медицинско право и здравеопазване, бр 4/21 г., ISSN 2738-70-70.**

В епохата на глобална революция от гледна точка на медицинските постижения в сферата на генетиката, репродуктивното здраве, трансплантациите, вирусологията, психологията и др., медицинската наука се сблъска с опасен щам наречен SARS-CoV-2 или на кратко COVID-19. Особеното при този вид тежък респираторен синдром е самия щам вирус, който се разпространява по въздушно капков път. Това спомага за лесното и бързо разпространение на вируса сред обществото, като до голяма степен заразата е невидима с просто око. А от друга страна, дори в инкубационния период тя би могла да бъде смъртоносна. Регистрираната симптоматика на заразноносителите би могла да бъде лека, което често води до negliжиране на състоянието от страна на същия. Това превръща разпространителя в сериозна заплаха за живота и здравето на околните.

В този смисъл в настоящата статия са изследвани два значими въпроса от гледна точка на правото. На първо място, способни ли са националните здравни и международни власти да ограничат разпространението на вируса посредством прилагането на модели за действие при спешни здравни ситуации? И на следващо място, готово ли е обществото да се адаптира към живот, подчинен на нормативни и здравни ограничения, които наложи пандемията?